

ნაირა გალახვარიძე,
საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და
კინოს სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული
პროფესორი

რეზიუმე

ტერმინი გლობალიზაცია სულ უფრო მეტად აღნიშნავს ურთიერთდაკავშირებულ მსოფლიოს, კაპიტალისტური ეკონომიკისა და პოლიტიკის პრინციპებზე დაყრდნობით, რომელშიც საერთაშორისო საზღვრების როლი შემცირებულია და შექმნილია მსოფლიო მასშტაბის ბაზარი. ზოგიერთი მეცნიერი ვარაუდობდა, რომ გლობალიზაციის პროცესი კულტურის რეგიონების რღვევას და ერთიანი გლობალური კულტურის შექმნას გამოიწვევდა, თუმცაღა ამ კონცეფციის სიცოცხლისუნარიანობისა და მისი შედეგების შესახებ განსხვავებული სურათი მივიღეთ.

კულტურას გააჩნია მრავალდონიანი სტრუქტურა, რაც ასახავს მისი ფუნქციების მრავალფეროვნებას, ნებისმიერი საზოგადოების ცხოვრებაში. კულტურის დიფუზიის შესწავლა – იდეებისა და ინოვაციების გავრცელება მნიშვნელოვანი თემაა. მეცნიერები, ტორსტენ ჰეგერსტრანდის (Torsten Hägerstrand) კვლევებზე დაყრდნობით, ასხვავებენ დიფუზიის სხვადასხვა სახეს.

ინვესტიციურ საქმიანობაში აქტუალურია კულტურათა დიალოგის პროცესი, სადაც მასპინძელთა და ინვესტორთა კულტურის ურთიერთზემოქმედება იგულისხმება. როგორც მასპინძელი ქვეყნის კულტურაა მნიშვნელოვანი ინვესტორისათვის, ისე ინვესტორთა კულტურას აქვს ზეგავლენა დამხვდურებზეც.

გლობალიზაცია კაცობრიობის განვითარების ობიექტური პროცესია, მაგრამ იგი უნდა განვითარდეს ყველა ქვეყნისა და ერისთვის სასარგებლო მიმართულებით. გლობალური პროცესები უხეში ჩარევის გარეშე უნდა ვითარდებოდეს. სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელება და ინოვაციური უზრუნველყოფა საქართველოს ეკონომიკური ზრდის ტემპის ამაღლების აუცილებელი პირობაა, რაც განაპირობებს სოციალურ-კულტურული სფეროსა და კულტურის დიფუზიის განვითარებას.

ინვესტიციები, კულტურის დიფუზიის განვითარებაში

საკვანძო სიტყვები: გლობალიზაცია, უნიკალურობა, თვითმყოფადობა, კულტურა, დიფუზია, საინფორმაციო, ნორმატიული, რელოკაციური, ექსპანსიური, გადამდები, ინვესტიცია

საქართველოში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან განვითარებულმა მოვლენებმა მრავალი პრობლემის, მიმართულების ახლებურად გააზრებისა და წარმოჩენის აუცილებლობა განაპირობა. მათ შორის თავისი აქტუალობითა და მნიშვნელობით გამოირჩევა საბაზრო ეკონომიკური ურთიერთობების დამკვიდრების პრობლემა და გლობალიზაცია.

გლობალიზაციას მკვლევართა დიდი უმრავლესობა განიხილავს, როგორც საზოგადოების განვითარების ახალ ისტორიულად ობიექტურ პროცესს, რომელიც მოიცავს ადამიანთა უფლებების ყველა სფეროს – პოლიტიკას, ეკონომიკას, იდეოლოგიას, მორალს, რელიგიას, კულტურას, რომლის დროსაც სახელმწიფოთა შორის ურთიერთობები განსხვავებული ხარისხით წარმოჩინდება.

მეცნიერთა და პოლიტიკოსთა ერთი ნაწილი გლობალიზაციას განიხილავს მხოლოდ ინტეგრაციული პროცესის ახალ ეტაპად, რომელიც ყველა დროისთვის დამახასიათებელია, განუყოფელია თვით ადამიანის ბუნებისაგან. ისინი აღიარებენ, რომ საზოგადოების განვითარების პარალელურად იცვლებოდა გლობალური პოლიტიკის განხორციელების ფორმები და მეთოდები.

თანამედროვე გლობალიზაციის ერთ-ერთი თეორეტიკოსი როლანდ რობერტსონი (Roland Robertson) აღნიშნავს – ერთიანი საზოგადოება ან ერთიანი კულტურა შეიძლება გულის წამლები იყოს, ხოლო ერთიანი ეკონომიკა შეიძლება გახდეს მონოპოლისტურ დაჯგუფებათა დაუნდობელი კონკურენციის არენა.

გლობალიზაციაზე მსჯელობის დროს, რა მიმართულებითაც არ უნდა იყოს ის, ყოველთვის ერთად გვევლინება, თავად გლობალიზაცია და მისი თანმხლები პროცესი - ლოკალიზაცია.

დღეს, როგორც გლობალიზაცია, ასევე ლოკალიზაცია მსოფლიო ყველა ქვეყნის პოლიტიკური, ეკონომიკური თუ სოციალურ-კულტურული პროცესების განმსაზღვრელი გახდა. განსაკუთრებულია კაცობრიობის ისტორიაში ის რეალობაც, რომელიც შექმნა გლობალურმა საინფორმაციო ინფრასტრუქტურამ, რომელმაც გა-

ნაპირობა ეკონომიკური პროგრესის, ჯანმრთელობის დაცვის, განათლებისა და გარემოს განვითარებისათვის, დემოკრატიის განვითარებისა და სრულყოფის პირობები.

ტერმინი გლობალიზაცია სულ უფრო მეტად აღნიშნავს ურთიერთდაკავშირებულ მსოფლიოს, კაპიტალისტური ეკონომიკისა და პოლიტიკის პრინციპებზე დაყრდნობით, რომელშიც საერთაშორისო საზღვრების როლი შემცირებულია და შექმნილია მსოფლიო მასშტაბის ბაზარი. ზოგიერთი მეცნიერი ვარაუდობდა, რომ გლობალიზაციის პროცესი კულტურის რეგიონების რღვევას და ერთიანი გლობალური კულტურის შექმნას გამოიწვევდა, თუმცაღა ამ კონცეფციის სიცოცხლისუნარიანობისა და მისი შედეგების შესახებ განსხვავებული სურათი მივიღეთ.

ასეთ სიტუაციაში საქართველომ ყველა შემთხვევაში უნდა შეინარჩუნოს უნიკალურობა, დაიმკვიდროს თვითმყოფადობა დასავლეთის თუ ჩრდილო-აღმოსავლეთის კულტურათა ფონზე. როგორც ცნობილია, ჩვეულებრივ კულტურად განიხილავენ ქცევის, მანერებისა და ადათების ერთობლიობას. სოციოლოგები განასხვავებენ მას, როგორც ადამიანური ცხოველმყოფელობის ორგანიზაციისა და განვითარების სპეციფიკურ საშუალებას, რომელიც წარმოდგენილია მატერიალური და სულიერი შრომის პროდუქტებში, სოციალური ნორმების სისტემაში, სულიერ ფასეულობებში, ადამიანის ბუნებასთან, ერთმანეთთან და საკუთარ თავთან დამოკიდებულების ერთობლიობაში. სხვა სიტყვებით, ეს არის სისტემების, ნორმების, ცოდნის, სიმბოლოების კომპლექსი, რომელიც არეგულირებენ ცხოველმყოფელობას ამა თუ იმ სოციალურ გარემოში.

კულტურის ფორმირება ხდება ცოდნის, რწმენის, ხელოვნების, მორალის, კანონების, ადათ-წესებისა და ნებისმიერი სხვა უნარების, ჩვევების ზეგავლენით, რომლებიც შეიძინა საზოგადოებამ საკუთარი განვითარების პროცესში. განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს კულტურის გავლენა საზოგადოების ეკონომიკის სფეროზე, საქმიან გარემოზე, მოგების მიღებისა და განაწილების პროცესზე.

კულტურას გააჩნია მრავალდონიანი სტრუქტურა, რაც ასახავს მისი ფუნქციების მრავალფეროვნებას ნებისმიერი საზოგადოების ცხოვრებაში. მისი ძირითადი ფუნქციებია:

– საინფორმაციო (თაობიდან თაობაზე, ეპოქიდან ეპოქაზე, სო-

ციალური გამოცდილების გადაცემის საშუალება)

– შემეცნებითი (სამყაროს შესახებ ცოდნის დაგროვების, მისი გაგებისა და შეთვისების საშუალებას იძლევა).

– ნორმატიული (დაკავშირებულია ადამიანებისა და საზოგადოების ცხოველმყოფელობის სხვადასხვა მხარეთა განსაზღვრასთან ყოფის ნებისმიერ სფეროში: შრომა, ყოფა-ცხოვრება, პიროვნებათშორისი კავშირები, ურთიერთობების რეგულირება და ასე შემდეგ).

– მანიშნებელი (ყველაზე მნიშვნელოვანი ფუნქციაა კულტურის მთელ სისტემაში. ამ ფუნქციისათვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ენას, რომელიც ადამიანებს შორის ურთიერთობის საშუალებაა).

– ღირებულებითი (ადამიანს უყალიბდება ღირებულებებისა და ორიენტაციების გარკვეული სისტემა).

მეცნიერები კულტურას ყოფენ მისი მატარებლების მიხედვით, კერძოდ მსოფლიო და ეროვნული კულტურა. ეროვნული კულტურა ასახავს კონკრეტული საზოგადოების თავისებურებებს, სულიერ (ენა, რელიგია, მუსიკა და ასე შემდეგ) და მატერიალურ სფეროებში (ეკონომიკური წყობის თავისებურებები, მეურნეობის წარმართვა, შრომისა და წარმოების თავისებურებები).

მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარე სიღრმისეული პროცესები (გლობალიზაცია, ბიზნესის ინტერნაციონალიზაცია, ეკონომიკური სისტემების დაახლოება და სხვა) ზემოქმედებს ეროვნული კულტურის, როგორც სულიერ ისე მატერიალურ სფეროზე. უნდა აღინიშნოს, რომ გლობალიზაცია პირველ რიგში ეკონომიკური მიზეზებით არის განპირობებული. პროდუქციის ნაციონალური ჩარჩოებიდან გატანა ხორციელდება პროდუქციის წარმოების პროცესის რესურსებისა და გასაღების ბაზრებთან დაახლოების, წარმოებისა და ტრანზაქციული ხარჯების შემცირების, რეალიზაციის შემდგომი სერვისების სფეროსთან მიახლოების, მსოფლიო ბაზრის ახალი სტრუქტურებისა და სეგმენტების ათვისების, ბიზნესის გაფართოებისა და სამეურნეო საქმიანობის უფრო მაღალი შედეგების მიღების მიზნით.

გლობალიზაციის პროცესი ობიექტური კანონზომიერებაა, რომელიც არ არის დამოკიდებული ცალკეულ პირთა, სახელმწიფოთა და მთავრობათა ნება-სურვილზე, ძალაუფლებასა და ქმედებაზე. მას საფუძვლად უდევს კვლავწარმოების პროცესი-ინტერნაციონალიზაცია მთელი მსოფლიო ეკონომიკის მასშტა-

ბით. დანახარჯების ოპტიმიზაციისა და მაქსიმალური მოგების მისაღებად კვლავწარმოების დინამიკური პროცესი ნაციონალურ ბარიერებს ამსხვრევს და ინტერნაციონალური ხდება.

საქმიანი აქტივობის ახალი ფაზა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ნაკადების ზრდით ხასიათდება. ინვესტიციები ხელს უწყობს კულტურათა დიფუზიის განვითარებას, კულტურის დიფუზიის შესწავლა – იდეებისა და ინოვაციების გავრცელება მნიშვნელოვანი თემაა. მეცნიერები ტორსტენ ჰეგერსტრანდის კვლევებზე დაყრდნობით ასხვავებენ დიფუზიის სხვადასხვა სახეს:¹

– რელიგიათმცოდნეობითი დიფუზია, რომელსაც შეიძლება „გადაადგილებითი დიფუზია“ ვუწოდოთ, წარმოიშობა, როცა გარკვეული იდეის, ან პრაქტიკის მატარებელი ინდივიდები ან ჯგუფები მიგრირებენ ერთ ადგილიდან მეორეში. თავიანთი იდეები, ჩვეულებანი თან გადააქვთ თავიანთ ახალ საცხოვრებელ ადგილას.

– ექსპანსიური დიფუზია, რომელსაც „გაფართოებითი დიფუზია“ შეესატყვისება. ამ დროს იდეები და წეს-ჩვეულებები ადამიანებს შორის ვრცელდება თოვლის გუნდის ან ზვავის პრინციპით. ახალი იდეების ჩვეულებების გამზიარებელთა და მომხმარებელთა რაოდენობა, გავრცელების არეალი იზრდება. ექსპანსიური დიფუზია, თავის მხრივ, სამ ქვეტიპად იყოფა: – იერარქიული დიფუზია, ამ დროს იდეები გადახტებიან ერთი მნიშვნელოვანი ტიპიდან მეორეზე, ერთი საქალაქო ცენტრიდან მეორეში.

– გადამდები დიფუზია, იწვევს იდეების ტალღისებრ გავრცელებას, გადამდები ავადმყოფობის მსგავსად.

– მასტიმულირებელი დიფუზია, ზოგჯერ ინოვაციის სპეციფიკური ნიშან-თვისება უარყოფილია, მაგრამ მის საფუძველში არსებული იდეა მიღებული და მხარდაჭერილია.

აქვე უნდა განვიხილოთ, გეოგრაფიული პოსიბილიზმის (შესაძლებელი) მიმართულება, რომელიც არ უარყოფს ფიზიკური გარემოს გავლენის როლს კულტურაზე და რომლის მიხედვით კულტურა განსაზღვრულია სოციალური გარემოებებით. ამ თეორიის მიხედვით, თვით ადამიანები არიან კულტურის ძირითადი არქიტექტორები, ხოლო ნებისმიერი ფიზიკური გარემო იძლევა მრავალ შესაძლებლობას სხვადასხვა კულტურათა განვითარებისათვის.

¹ სალუქვაძე, კულტურის, 2012, გვ. 10.

ეკონომიკის გლობალიზაციის საერთო ტენდენციები, ინფორმაციული და კომუნიკაციური ტექნოლოგიების განვითარება, კულტურის ფაქტორის როლის ზრდა, კულტურათა დიფუზია ქვეყნებისა და ფირმების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაში, აქტუალურს ხდის ინვესტიციების როლს.

ეკონომიკურ თეორიაში ცნობილია ინვესტიციების რამდენიმე ძირითადი ეკონომიკური მოდელი:

- ინვესტიციების კეინსიანური მოდელი, რომლის თანახმად, ინვესტიციები (წარმოების მიმდინარე ხარჯებისაგან განსხვავებით) შედეგს იძლევა არა მათი განხორციელების პერიოდში, არამედ შემდგომი პერიოდისათვის.
- ნეოკლასიკური მოდელი, რომელიც განიხილავს საინვესტიციო საქონლის მფლობელი ფირმის სარგებელსა და დანახარჯებს, ეს მოდელი ინვესტიციების მოცულობას აკავშირებს ისეთ ეკონომიკურ კატეგორიებთან, როგორებიცაა: კაპიტალის ზღვრული პროდუქტი, საპროცენტო განაკვეთი, დაბეგვრის მოქმედი სისტემა, ეროვნული შემოსავლები.
- ეგრეთწოდებული „ტობინის“ მოდელი, რომლის თანახმად, ინვესტიციების მოცულობა დამოკიდებულია არსებული კაპიტალის საბაზრო ღირებულებასა და მისი აღდგენის ღირებულებას შორის არსებულ თანაფარდობაზე, აგრეთვე ფირმის შემოსავლებზე.
- ბინამშენელობაში განხორციელებული ინვესტიციების მოდელი, რომელიც მჭიდროდ უკავშირდება საცხოვრებელი ბინების ფასს, საცხოვრებელ ბინებზე არსებულ მოთხოვნასა და საკუთარი საცხოვრებელი ბინის ფლობიდან მოსალოდნელ სარგებელს.
- ეგრეთ წოდებული „სოლოუს მოდელი“, რომელიც დაფუძნებულია სოციალურ-კულტურული მიდგომის ირიბად გამოყენებაზე. ამ მოდელის ძირითადი არსი გამოიხატება ინვესტიციებზე მიმართული საბოლოო პროდუქციის წილსა და ერთ სულ მოსახლეზე შემოსავლების დონის ურთიერთკავშირში.

გარდა აღნიშნული მიმართულებებისა, ეკონომიკურ თეორიაში არსებობს სხვა ინვესტიციური მოდელები, რომელთა ძირითადი ამოცანაა ეკონომიკის კონკრეტულ დარგებსა და სფეროებში ინვესტიციური პროცესების ეფექტიანობის ამაღლების ხელშეწყობა და კულტურათა დიფუზია.

საქართველოში განხორციელებული პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები 1996 წლიდან, 2021 წლამდე მილიონ აშშ დოლარით დინამიკაში იზრდება, კერძოდ, 1996 წელს ის შეადგენდა 3,8; 2000 წლისათვის უკვე შეადგინა 131,2; 2005 წელს 452,8; 2010 წელს 865,6; განსაკუთრებული აღმავლობა შეიმჩნევა 2011 წლიდან 1134,0; 2015 – 1728,8; 2017 წელს – 1980,8; 2020 წელს პანდემიის გამო შემცირდა და შეადგინა 572,0; ხოლო 2021 წელს ცოტა მატება შეიმჩნევა, კერძოდ შეადგინა 728,4.

ინვესტიციები, თავისი არსიდან გამომდინარე, ხელს უწყობენ ქვეყნისა და იმ დარგის ეკონომიკის აღმავლობას, რომელშიც ხდება მისი დაბანდება, რადგან ინვესტიციები უზრუნველყოფს კვლავ-წარმოების უწყვეტობას, ხელს უწყობს საწარმოო, ინოვაციური და სოციალური პროექტების რეალიზაციას, მონაწილეობს წარმოების მოცულობის ზრდასა და საზოგადოებრივი წარმოების შემდგომი ამალღების საქმეში. საქართველოში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები უმსხვილეს ეკონომიკურ სექტორებში 2021 წლის მესამე კვარტალში პროცენტებში შემდეგი სახით იყო წარმოდგენილი: საფინანსო სექტორში 29,1%, ენერჯეტიკაში 23,1%, დამამუშავებელ მრეწველობაში 18,3%, ჯანდაცვასა და სოციალურ დახმარებაში 2,5% დანარჩენ სექტორებში 4,1%, სოფლის მეურნეობაში 0,8%, სასტუმროებსა და რესტორნებში 2,3%, კავშირგაბმულობაში 4,9%; მშენებლობაში 5,5%; ტრანსპორტში 9,3%.

უმსხვილესი პირდაპირი ინვესტორი ქვეყნები 2021 წლის მონაცემებით არის გაერთიანებული სამეფო, ნიდერლანდები, ჩეხეთი, აშშ, თურქეთი, მალტა, საფრანგეთი, რუსეთი და სეიშელები. ინვესტიციურ საქმიანობაში აქტუალურია კულტურათა დიალოგის პროცესი, სადაც მასპინძელთა და ინვესტორთა კულტურის ურთიერთემოქმედება იგულისხმება. როგორც მასპინძელი ქვეყნის კულტურაა მნიშვნელოვანი ინვესტორისათვის, ისე ინვესტორთა კულტურას აქვს ზეგავლენა დამხვდურებზეც.²

ამრიგად, გლობალიზაცია ნიშნავს კონკურენციის გაღრმავებას, რაც აიძულებს კომპანიებს ყველაფერი გააკეთონ ყველაზე უკეთესად და იაფად. გლობალიზაციას კომპანიისათვის მოაქვს უპირატესობა და მოგება, მომხმარებლისათვის იაფი და მაღალხარისხიანი პროდუქცია, დასაქმებულებისათვის გულმოდგინედ მუშაობა და კულტურათა დიფუზია.

² საქართველოს, წელიწადური, 2022, გვ. 30.

გლობალიზაცია კაცობრიობის განვითარების ობიექტური პროცესია, მაგრამ იგი უნდა განვითარდეს ყველა ქვეყნისა და ერისთვის სასარგებლო მიმართულებით. ჩვენ უნდა ვაკონტროლოთ, რომ არ მოხდეს გლობალური პროცესების ხელოვნური გამოწვევა და დაჩქარება. ამასთანავე, ინვესტიციური აქტივობის ამაღლება, რომელიც გლობალიზაციის თანმხვედრი პროცესია, სტრუქტურული ცვლილებების განხორციელება და ინოვაციური უზრუნველყოფა საქართველოს ეკონომიკური ზრდის ტემპის ამაღლების აუცილებელი პირობაა, რაც განაპირობებს სოციალურ-კულტურული სფეროსა და კულტურის დიფუზიის განვითარებას.

ბიბლიოგრაფია:

- ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ., აბრალავა ა., რეგიონალიზმი, თეორია და პრაქტიკა. სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2009.
- ბარათაშვილი ე., ზარანდია ჯ., მარიდაშვილი მ., ჩეჩელაშვილი მ., მახარაშვილი ი., ლამბაშიძე თ., შედარებითი მენეჯმენტი და კლასტერიზაცია. თბ., 2016.
- სალუქვაძე ი., კულტურის გეოგრაფია, თბ., 2012.
- საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები, თბ., 2010.

ART MANAGEMENT AND CULTURAL TOURISM

Naira Galakhvaridze,
Shota Rustaveli Theater and Film Georgia State University,
Associate Professor, Academic Doctor of Economic Sciences

INVESTMENTS IN THE DEVELOPMENT OF CULTURAL DIFFUSION

Abstract

Keywords: globalization, uniqueness, identity, culture, diffusion, informational, normative, relocation, expansive, contagious, investment

The term globalization increasingly refers to the interconnected world, based on the principles of capitalist economics and politics, in which the role of international borders is reduced and a worldwide market is created. Some scholars have suggested that the process of globalization would lead to the disintegration of cultural regions and the creation of a unified global culture, although we have a different picture of the viability of this concept and its consequences.

Culture has a multilevel structure that reflects the diversity of its functions in the life of any society. Studying the diffusion of culture – disseminating ideas and innovations is an important topic. Scientists distinguish between different types of diffusion based on studies by Thorsten Hegerstrand.

The process of intercultural dialogue is relevant in investment activities, where the mutual influence of the culture of the hosts and the investors is implied. Just as the culture of the host country is important to the investor, so the culture of the investor has an impact on the losers.

Globalization is an objective process of human development, but it must be developed in a direction that is beneficial to all countries and nations. Global processes are a co-occurring, constant process of humanity that must evolve without gross interference. Our task is to pay attention to the current processes in the world, to control

them so as not to artificially challenge and accelerate global processes. At the same time, increasing investment activity, which is a process of globalization, implementation of structural changes and innovative provision is a necessary condition for increasing the rate of economic growth in Georgia, which contributes to the development of sociocultural sphere and cultural diffusion.